

Veranderingen in beeld en functie van ons landschap

[907]

J. F. WOLTERSON

De titel van deze beschouwing diende als motief van een studiedag, die werd georganiseerd door het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting. Het congrescentrum van het RAI-gebouw te Amsterdam was de plaats van ontvangst.

In de openingsrede zette de voorzitter van het instituut de taak uiteen van de werkgroep Landschap. Deze taak was omschreven in de zin van: „het opstellen van werkplannen voor de ontwikkeling van het landschap in verband met de verstedelijking van Nederland.”

De bijeenkomst diende te worden beschouwd als een eerste werkstuk van deze werkgroep en was gegoten in de vorm van enkele voordrachten en daaropvolgend een forum-discussie. Het doel van de dag was een bijdrage te leveren tot verdieping van inzicht in de problematiek van de taak.

Als eerste spreker behandelde prof. dr F. M. Maas de algemene aspecten. Na te hebben gewezen op de verschuiving van de arbeid van handwerk naar geestelijke inspanning, welke laatste weer voor een groot deel door de machine wordt overgenomen, meende hij dat in de toekomst daaruit een grotere behoefte aan vrijetijdsbesteding zal voortvloeien. Deze zal slechts goed kunnen functioneren met behulp van een zich doelbewust richten op de recreatie, waardoor noodzakelijk een verandering van stad en land zal moeten volgen. Immers onze huidige woonsfeer komt hieraan niet in voldoende mate tegemoet.

In de toekomst zal de mens, omdat hij overwegend geestelijk bezig is, behoefte hebben aan lichamelijke inspanning en deze zoeken in sport en in tuinieren. Men zal zich bij de opbouw van het landschap niet moeten richten op het exploiteren van de recreant maar op zijn educatie.

Wat het landschap zelf betreft zal men de „erosie” moeten keren en aan de opbouw van het landschap moeten gaan werken. Met erosie werd bedoeld de verarming van het landschap door onoordeelkundig gebruik daarvan, waardoor het algemeen welzijn van de mens wordt bedreigd.

De veranderingen, waarmee wij in de toekomst rekening moeten houden, worden niet alleen veroorzaakt door het toenemen van het aantal mensen, maar ook door de perfectionering van ons machinale kunnen. Dit laatste zal ons in staat stellen om steden met verschillende niveaus te bouwen. Onder de grond zal een laag zijn voor transport, door middel van wegen en treinen, en boven de grond verschillende lagen voor verkeer en wonen. Het is nu nog niet te voorzien welke vorm van stedenbouw zal ontstaan, maar men mag verwachten dat deze omstreeks het jaar 2000 volledig zal zijn ontwikkeld.

Met een serie dia's toonde prof. Maas wat men op dit gebied in Frankfurt en Shannon heeft bereikt.

Voor Nederland verwachtte hij een groot aantal parken tussen de woonwijken van de stad, waarbij moet worden gedacht aan het feit, dat een woonwijk na vijftig jaar reeds is verouderd, maar een park na honderd jaar veelal pas op zijn mooist is. Revolutionaire gebouwen, zoals het overdekte plein in Dronten, wijzen op andere mogelijkheden.

Tenslotte stelde hij dat de scheiding tussen stad en land steeds minder scherp zal worden en dat bij de vormgeving van het toekomstige landschap de landschapsarchitecten steeds meer dienen te worden ingeschakeld. Daarbij dient te worden gewaarschuwd voor eenzijdigheid, waartoe sterke specialisatie kan leiden, maar er dient te worden gestreefd naar zogenaamde „multiple purpose"-aanpak.

Als tweede spreker belichtte ir A. Coops het aspect van de natuur en bosgebieden. Hij ging uit van de stelling dat natuur- en bosgebieden een zeldzaamheidswaarde hebben gekregen. Wij zouden daarom graag een grotere oppervlakte van Nederland gereserveerd zien voor deze beide gebieden.

De strijd die de primitieve mens tegen de natuur voerde, waarbij hij deze tot nog groter nut voor hemzelf heeft leren gebruiken, is heviger geworden naarmate de ontwikkeling is voorgeschreden. Het is echter merkwaardig dat de menselijke cultuur en met name de fase van de ontginning, in de middeleeuwen op natuur en landschap een verrijkende invloed heeft gehad. De geschiedenis heeft een dergelijk stempel op het landschap gedrukt dat dit thans nog merkbaar is en op vele plaatsen heeft geleid tot de dierbaarste beelden die wij landschappelijk bezitten.

De latere geschiedenis, waarbij het land steeds tot stijgende produktiviteit werd gebracht door kunstmest en mechanisatie gaf een andere vorm van ontginning te zien. De bebossing van de heiden bracht eentonige bossen. Door de landbouw zijn, ook op de heide en in de veenkoloniën, de zogenaamde cultuursteppen ontstaan, waarmee men het boomloze landschap kenmerkt.

Daar zijn dan in de laatste deceniën andere natuurverstorende factoren bij in het spel gekomen: de afvalstoffen van de industrie, vooral van de chemische industrie.

Gelukkig is daartegenover een toenemende belangstelling gekomen voor de natuurgebieden. Hiervan getuigen de positieve toepassing van de natuurbeschermingswet en het subsidiëringsbeleid bij de aankoop van natuurterreinen. De natuur- en bosgebieden zijn — in dit verband afgezien van de produktiviteit — belangrijk om de volgende redenen:

Vermindering van de luchtverontreiniging.

Temperen van de ruwheid van het klimaat.

Bevordering van lichamelijk en geestelijk welzijn van de mens doordat recreatie mogelijk wordt.

Stimulering van wetenschappelijk onderzoek.

Mogelijkheden op het gebied van educatie over de natuur.

Spreker pleitte voor een nauwgezet beheer volgens tevoren opgezette beheersplannen, waarbij de doelstellingen voor ieder gebied zorgvuldig worden vastgesteld. Wetenschappelijk onderzoek zowel op het gebied van natuurbeheer als wild- en bosbeheer is noodzakelijk om tot dit doel te komen. Het verwerven van grote aaneengesloten gebieden achtte hij noodzakelijk, waarbij hij wees op de verbinding die tot stand is gekomen door de aankoop van het „Deelerwoud”. Hierdoor is een aaneengesloten gebied van 12.000 ha natuurpark ontstaan, samengesteld uit „Veluwezoom”, „Deelerwoud” en „Hoge Veluwe”. Het instellen van grote nationale parken kan een stimulans betekenen voor een evenwichtig beleid ten aanzien van het natuurbehoud en de recreatie in bepaalde streken van ons land.

Ir Coops besloot met de hoop uit te spreken dat het beheer van dergelijke nationale parken aan het Staatsbosbeheer zou worden opgedragen. Dan zou deze dienst evenwel als een soort Nationale Parkdienst moeten worden georganiseerd . . .

Als laatste spreker behandelde ir J. J. Pilon het water en de landbouwgebieden. Deze leidde zijn betoog in met een historisch overzicht van de strijd die de landbouwende mens in Nederland tegen het water heeft gevoerd. Daarna wees hij op de technische mogelijkheden die men heeft om de waterbeweging in ons land te beheersen door afvoerkanalen, bedijking en vele andere maatregelen. Deze hebben op ons landschap een onuitwisbaar stempel gedrukt.

Het streven naar een optimale produktie van de landbouw heeft het nodig gemaakt dat ook water wordt ingelaten, waardoor mede verzilting van het polderwater kon worden voorkomen.

Niet alleen door de toename van de bevolking is het watergebruik enorm toegenomen, maar ook door de industrie, die onvoorstelbare hoeveelheden water nodig heeft en deze voor een deel, maar nu bezwangerd met afvalstoffen, terugvoert in de waterlopen. Deze waterverontreiniging dient met voortvarendheid te worden bestreden. Alleen gezond water vormt een basis voor een gezond landschap.

Vervolgens werd gewezen op het belang van het waterwegenstelsel voor het verkeer en de grote invloed die de aan- en afvoerwegen te water op het landschap hebben.

Als derde onderdeel behandelde hij de vergraving van het landschap, waardoor water op land wordt gewonnen en niet omgekeerd, zoals dat in ons land gebruikelijk is.

Naar aanleiding daarvan ging hij dieper in op de nieuwe landschapsvormen die ontstaan in het Maasbekken, waar op grote schaal grind wordt gebaggerd. Hier ontstaat een prachtig watersportgebied.

Een grote verandering in het landschap, en ook in het gebruik daarvan, wordt teweeggebracht door de explosieve ontwikkeling van het grote verkeer en de oeverrecreatie. Bij het uitvoeren van vele technische werken ontstaan namelijk nieuwe en aantrekkelijke grenzen tussen land en water.

In het oude landschap met zijn agrarische structuur, die door de eeuwen

van ontginning was gevormd, was de beplanting functioneel. Toepassing van kunstmest, steenkoolwinning, wol- en houtimport, welvaartsdaling en mechanisatie brachten in de laatste honderd jaar een grote omwenteling teweeg. De functionele betekenis van de beplantingen met hun arbeidsintensieve onderhoud verschaalde en in de crisisjaren verdween weer veel van deze beplantingen. Het landschap dreigde meer en meer „verbruikt” te geraken.

Daartegenover kwam een nieuwe ontwikkeling bij de beplanting van wegen en kanalen en later in de IJsselmeerpolders. Ook bij het toepassen van de ruilverkavelingen kreeg het landschap een groeiende daadwerkelijke belangstelling. Het landschap vormt nu een wezenlijk onderdeel bij de tot standkoming van de grote civieltechnische- en cultuurtechnische werken. Daarbuiten liggen echter nog grote delen van ons landschap die op revisie wachten, een werk dat slechts dan goed kan verlopen en tot een voor de toekomst zinvolle differentiatie kan leiden, wanneer van tevoren een veelzijdige inventarisatie plaatsvindt.

Tijdens de forumdiscussie na de lunch werden verschillende aspecten door de forumleden nader bekeken.

De leiding berustte bij mr H. W. Bloemers, terwijl de leden van het forum bestonden uit de heren R. J. Benthem, ir A. Coops, prof. dr R. H. A. van Duin, prof. dr F. M. Maas, ir M. P. Oosterkamp, ir J. J. Pilon en ir W. Wisseling.

Een volledig verslag van deze studiedag is opgenomen in een extra nummer van „Stedebouw en Volkshuisvesting”.

Gouden Landbouwhogeschool en het Bosbouwonderwijs

F. W. Burger

In dit artikel in het februarinummer is de drukfoutenduivel nog even werkzaam geweest. Men zal begrepen hebben, dat op blz. 43 na de spacie in plaats van 30 jaren, 50 jaren moet worden gelezen. Een humoristische fout ontstond bij het „herstel” van een aanvankelijk veel erger fout, op blz. 48 aan het einde van de tweede alinea, waar in plaats van „testimonium”, de zetter vermeldde „testminimum” hetgeen leuk gevonden was, maar „minimum test” was toch mooier geweest!